**Renata Janicka-Szyszko**
Akademia im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim
ORCID: 0000-0002-5396-6613

# Co czytać w szkole podstawowej? W poszukiwaniu nowych propozycji lekturowych dla młodych czytelników

**Streszczenie**

Artykuł jest poświęcony poszukiwaniu nowych propozycji lekturowych dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej.

Wykorzystując wyniki badań czytelnictwa wśród nastolatków i określone na tej podstawie oczekiwania młodych czytelników wobec lektury, autorka przedstawia kilka utworów, które mogą stanowić atrakcyjną propozycję czytelniczą dla nich. Omawia walory powieści dla młodzieży polskiego autora Marcina Szczygielskiego (*Za niebieskimi drzwiami* i *Czarny młyn*) oraz zbioru opowiadań Anny Onichimowskiej (*Dziesięć stron świata*). Szczególną uwagę poświęca powieści amerykańskiego pisarza Ricka Riordana *Złodziej pioruna*. Wskazuje na takie zalety utworu jak dynamiczna akcja, oryginalne wprowadzenie elementów mitologicznych do świata przedstawionego, ciekawa kreacja głównego bohatera. Autorka zwraca również uwagę na możliwości, jakie stwarza adaptacja powieści na potrzeby komiksu i filmu.

Autorka rekomenduje utwór jako ciekawą propozycję lekturową zarówno dla dziewcząt, jak i dla chłopców.

**Słowa kluczowe:** czytelnictwo, szkoła podstawowa, literatura, dydaktyka literatury pięknej w szkole

Od 1 września 2017 r. w polskich szkołach obowiązuje nowy ustrój szkolny. Jego transformacja jest związana z licznymi zmianami w oświacie zawartymi w ustawie z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe oraz w ustawie Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe, a podpisanymi 9 stycznia 2017 r. przez Prezydenta RP. Dotychczasowy system, który składał się m.in.[1] z:

[1] Ze względu na potrzeby niniejszego artykułu przytaczam tylko wybrane elementy dotychczasowego i obecnego systemu.

6-letniej szkoły podstawowej, 3-letniego gimnazjum i 3-letniego liceum ogólnokształcącego uległ przekształceniu i obejmuje 8-letnią szkołę podstawową i 4-letnie liceum ogólnokształcące. Od roku szkolnego 2017/2018 uczniowie dotychczasowej 6-letniej szkoły podstawowej stali się uczniami 8-letniej szkoły podstawowej, a tym samym uczniowie, którzy w roku szkolnym 2016/2017 ukończyli klasę VI szkoły podstawowej, rozpoczęli naukę w klasie VII szkoły podstawowej.

Zmiany w systemie oświaty, które zaczęły się 1 września 2017 r., zreformowana struktura szkolnictwa obejmująca m.in. 8-letnią szkołę podstawową, w której edukacja składa się z dwóch etapów (I etap edukacyjny obejmuje klasy I-III, zaś II etap edukacyjny klasy IV-VIII), nowa podstawa programowa obowiązująca w roku szkolnym 2017/2018 uczniów klasy IV, jak i klasy VII szkoły podstawowej, nie zlikwidowały automatycznie wszystkich problemów, z którymi zmagała się polska oświata. Jednym z nich bez wątpienia jest zmniejszająca się aktywność czytelnicza uczniów. Coraz większa grupa uczniów odchodzi od czytania książek. Taką opinię wyraża wielu nauczycieli na podstawie własnych obserwacji, podobne wnioski sformułowane zostały w wyniku badań prowadzonych w latach 2012-2014, którymi objęto prawie 17 tys. uczniów ówczesnych gimnazjów[2]. Głównym celem badań była diagnoza stanu nauczania języka polskiego na III etapie edukacyjnym (ówczesne gimnazja). Analiza zgromadzonego materiału w części dotyczącej czytelnictwa uświadomiła nie tylko, że coraz więcej uczniów nie czyta, ale też, że problem dotyczy wszystkich szkół, a co więcej – odsetek osób deklarujących, że w ogóle nie czyta, jest wyższy w każdej kolejnej klasie. Jednak autorzy raportu nie poprzestają na diagnozie rzeczywistości, ale wskazują również na przyczyny takiego stanu rzeczy. Jedną z nich jest dobór lektur – zalecanie uczniom zbyt poważnych utworów, przestarzałych, nieatrakcyjnych, postrzeganych przez uczniów jako nudne[3].

Wyniki badań zostały zaprezentowane w czasie konferencji zorganizowanej przez Instytut Badań Edukacyjnych: Dydaktyka literatury i języka polskiego w gimnazjum w świetle nowej podstawy programowej, która odbyła się w Warszawie w marcu 2015 roku. Uczestnicy konferencji zarówno w wystąpieniach oficjalnych, jak i w rozmowach kuluarowych zastanawiali się, jak przekonać uczniów do czytania. Jakimi kryteriami kierować się, szukając nowych, ciekawych propozycji lekturowych dla młodych czytelników? Jaka lektura będzie dla nich na

[2] K. Biedrzycki i in., *Dydaktyka literatury i języka polskiego w gimnazjum w świetle nowej podstawy programowej. Raport z badania*, Warszawa 2015, s. 15. Uczniowie ówczesnej klasy pierwszej gimnazjum to rówieśnicy uczniów z dzisiejszej klasy siódmej szkoły podstawowej, dlatego wyniki badań można odnieść do uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej.

[3] Ibidem, s. 117.

tyle atrakcyjna, że nie tylko zaczną czytać, ale przeczytają ją w całości?[4] Na te pytania nie ma niestety prostej, łatwej odpowiedzi. Szukając atrakcyjnych utworów dla nastolatków, kierowałam się refleksjami, przemyśleniami, które stanowią rezultat moich doświadczeń zawodowych, w tym przeprowadzonych lekcji[5], jak i dostępnymi wynikami badań, m.in. ogólnopolskiego badania czytelnictwa gimnazjalistów przeprowadzonego w Instytucie Badań Edukacyjnych przy współpracy Biblioteki Narodowej[6]. Objęto nim 1816 uczniów szkół gimnazjalnych[7], wśród których znaleźli się ci, którzy nie czytają, ale i czytający codziennie aktywni czytelnicy[8]. Zwłaszcza opinie formułowane przez przedstawicieli tej drugiej grupy – uczniów, którzy chętnie czytają – pozwalają ustalić, kiedy książka dla uczniów nie jest nudna, kiedy motywuje ich do czytania.

Analiza wyników wspomnianych badań pozwoliła na wyróżnienie wspólnego elementu uczniowskich postaw wobec lektur szkolnych: „zdecydowana większość ceni fantastyczną konstrukcję świata przedstawionego […] ważna jest też szybka, przygodowa akcja”[9]. Uczniowie poszukują również utworów zawierających wartości moralno-etyczne, utworów mówiących o przyjaźni, lojalności, odwadze, utworów zawierających wzory postaw bohaterskich[10]. Istotne jest również osadzenie w realiach bliskich nastoletniemu czytelnikowi, gdyż, jak zauważył Jarosław Klejnocki w artykule o wymownym tytule *Czytanie powinno być przygodą*, charakterystyczne dla szkolnej polonistyki „odklejenie od realiów rzeczywistości”[11], odległa od współczesności tematyka szkolnych lektur powodują, że uczniowie mają poczucie nieprzystawalności literatury omawianej w szkole do ich zainteresowań czytelniczych i do wieku[12]. Mając na uwadze wyniki badań wskazujących na zmniejszanie się aktywności czytelniczej nastolatków, jednym z istotniejszych celów języka polskiego w szkole podstawowej powinno stać się wyrobienie w uczniach silnej motywacji do czytania. Wybierając

[4] Badania wskazują, że uczniowie często rezygnują z czytania utworów w całości, zniechęceni poprzestają na przeczytaniu fragmentów. Zob.: Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014, s. 128-136.

[5] W artykule dzielę się doświadczeniami związanymi z pracą w gimnazjum, gimnazjum w pewien sposób szczególnym, gdyż jest to szkoła mistrzostwa sportowego. Uczniowie trenują sporty drużynowe – dziewczęta koszykówkę, a chłopcy piłkę nożną. Z tego powodu, chociaż szkoła jest koedukacyjna, oddziały klasowe tworzy się z uwzględnieniem dyscyplin sportowych. W szkole funkcjonują oddziały, w których są tylko dziewczęta i oddziały, w których są tylko chłopcy. Praca z grupą samych chłopców, grupą liczącą dwudziestu trzynastolatków, pasjonatów piłki nożnej, a nie literatury, stanowiła prawdziwe wyzwanie i silny impuls do poszukiwania ciekawych propozycji lekturowych.

[6] Z. Zasacka, *Antynomie szkolnych i pozaszkolnych lektur*, „Polonistyka. Innowacje” 2015, nr 2, s. 7-9.

[7] Ibidem, s. 36.

[8] Ibidem.

[9] Ibidem, s. 42.

[10] Ibidem, s. 44.

[11] J. Klejnocki, *Czytanie powinno być przygodą*, „Polonistyka” 2013, nr 6, s. 8-9.

[12] Z. Zasacka, *Antynomie szkolnych i pozaszkolnych lektur*, „Polonistyka. Innowacje” 2015, nr 2, s. 44.

lektury, które uczniowie poznają w ramach lekcji języka polskiego, nauczyciel musi uwzględniać kanon lektur zawarty w podstawie programowej, powinien jednak także brać pod uwagę oczekiwania uczniów[13].

Nowa podstawa programowa[14] zawiera dwie listy lektur obowiązkowych, które uczniowie powinni poznać (obowiązujące w klasach IV-VI i VII-VIII) oraz narzuca konieczność przeczytania w każdym roku szkolnym dwóch lektur uzupełniających. Nauczyciel może wybrać je z przedstawionej listy lub zaproponować inne utwory literackie i teksty kultury. Taki zapis daje nauczycielom możliwość wpływu na wybór tekstów kultury omawianych w szkole podstawowej (od klasy IV do VIII może to być łącznie aż 10 pozycji książkowych). Oprócz utworów obowiązkowych, których nie można pominąć, można zaproponować uczniom książki, których czytanie, zgodnie z cytowanymi wcześniej słowami, stanie się przygodą. Książki, w których opowiada się ciekawe historie, a perypetie życiowe bohaterów są niezwykłe i zaskakujące. Oczywiście dobrze byłoby, aby zaproponowane książki nie tylko dostarczały rozrywki, ale żeby zawierały wartości poznawczo-edukacyjne.

Jakie książki można zaproponować uczniom w ramach lektur uzupełniających? Dla współczesnych nastolatków, uczniów starszych klas szkoły podstawowej, interesujące mogą być powieści Marcina Szczygielskiego. Jest on dziennikarzem, grafikiem a także pisarzem. Jako autor książek dla młodzieży zadebiutował w 2010 r. powieścią *Omega*. Debiutancka książka została szybko zauważona i wyróżniona, m.in. w II Konkursie Literatury Dziecięcej im. Haliny Skrobiszewskiej. Uznano ją również za najlepszą polską powieść dla młodzieży 2010 roku, przyznając autorowi I nagrodę konkursu literackiego organizowanego przez Polską Sekcję IBBY – Międzynarodową Izbę ds. Książek dla Młodych. Dwie kolejne powieści – *Czarny młyn* i *Za niebieskimi drzwiami* – zyskały uznanie czytelników dziecięcych, ale także dorosłego jury (m.in. *Czarny młyn* zajął I miejsce w kategorii powieści dla dzieci w wieku od dziesięciu do czternastu lat oraz otrzymał Grand Prix Konkursu Literackiego im. Astrid Lindgren, a *Za niebieskimi drzwiami* II nagrodę w III Konkursie Literatury Dziecięcej im. H. Skrobiszewskiej oraz główną nagrodę Dużego Donga przyznawaną przez Polską Sekcję IBBY – Międzynarodową Izbę ds. Książek dla Młodych). Nagrody w konkursach to jedna ze wskazówek, gdy poszukujemy nowych propozycji wydawniczych. Obie powieści bronią się jednak wieloma innymi walorami.

[13] Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014, s. 163.

[14] Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz.U. 2017, poz. 356) http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356/1 [dostęp: 12.02.2018].

W wydanej w 2010 r. powieści *Za niebieskimi drzwiami*[15] przedstawiona została historia dwunastoletniego Łukasza. Chłopiec wychowywany jest przez mamę. Wypadek samochodowy zmienia całe jego dotychczasowe życie. Powieść daje młodemu czytelnikowi to, co lubi: dynamiczną akcję z wieloma nieoczekiwanymi zwrotami i zaskakującym finałem, fabułę opowiadającą o życiu współczesnego nastolatka, żyjącego tu i teraz. W powieści obecne są również motywy typowe dla literatury science fiction i horrorów. Niewątpliwą zaletą książki jest poruszanie problemów emocjonalnych współczesnych młodych ludzi. Mowa w niej jest o trudnościach w budowaniu relacji z rówieśnikami i dorosłymi, o marzeniach, wśród których są takie, jak rozwikłanie rodzinnych tajemnic, w tym zniknięcia ojca. Walory książki dostrzegli twórcy filmowi – w listopadzie 2016 r. miała miejsce premiera filmu będącego ekranizacją powieści[16].

Opublikowany w 2011 r. *Czarny młyn*[17] opowiada historię dzieci z popegeerowskiej wioski. Małej, zaniedbanej wioski, w której nic się nie dzieje i brak jakichkolwiek atrakcji. Wszędzie z niej daleko, a dorośli muszą wyjeżdżać w poszukiwaniu pracy. Taka rzeczywistość doskonale znana jest wielu dzieciom, a rzadko stanowi miejsce akcji utworu literackiego. Główny bohater – jedenastoletni Iwo – oraz jego przyjaciele muszą zmierzyć się nie tylko ze smutną rzeczywistością popegeerowskiej wioski, problemami świata dorosłych, ale i z tajemniczym złem, które opanowało ruiny pobliskiego kombinatu. Zmagając się z nieznanym przeciwnikiem, dzieci uczą się odpowiedzialności za innych, wspólnego działania, występowania w swojej obronie, doceniania słabszych. Tworzą się między nimi silne więzi. Fabuła, w której elementy realistyczne sprawnie połączone zostały z fantastyką, kształtuje pozytywne postawy, opowiada o przyjaźni, odwadze, szacunku, zrozumieniu, tolerancji, uwrażliwia też na kalectwo.

Można by wymieniać jeszcze inne walory obu książek, ale już te przytoczone dowodzą, że są to pozycje, które warto brać pod uwagę przy ustalaniu listy lektur dla uczniów szkół podstawowych. Oczywiście ze względu na wiek głównych bohaterów – 11 i 12 lat – raczej są to propozycje dla uczniów klas V-VI. Dla nieco starszych nastolatków, uczniów klas VII i VIII, tak ze względu na wiek głównych bohaterów, jak i ze względu na tematykę, interesującą propozycją może być zbiór opowiadań Anny Onichimowskiej *Dziesięć stron świata*[18]. Autorka ponad pięćdziesięciu książek dla dzieci, młodzieży i dorosłych, licznych słuchowisk radiowych, sztuk teatralnych i scenariuszy filmowych, otrzymała wiele prestiżowych nagród

[15] M. Szczygielski, *Za niebieskimi drzwiami*, Warszawa 2010.
[16] *Za niebieskimi drzwiami*, reż. M. Palej, 2016 r., scen. A. Wojtyszko, M. Nieć; zdj. W. Płóciennik.
[17] M. Szczygielski, *Czarny młyn*, Warszawa 2011.
[18] A. Onichimowska, *Dziesięć stron świata*, Kraków 2007.

w Polsce i za granicą, a jej utwory wydawane są po francusku, słoweńsku, litewsku, koreańsku, niemiecku, szwedzku, włosku i chińsku. Polecany zbiór opowiadań po raz pierwszy wydany został w 2007 r., kiedy to uzyskał wyróżnienie w konkursie IBBY „Książka Roku". Wznowienia, świadczące o dużej popularności, miały miejsce w 2010 i 2015 r. W 2012 r. książka otrzymała tytuł „ważnej książki dziesięciolecia" kampanii społecznej Fundacji ABC XXI „Cała Polska czyta dzieciom". W zbiorze 10 opowiadań, z których każde stanowi zamkniętą całość, elementem spajającym jest wiek głównych bohaterów – każdy z nich ma 15 lat. Bohaterowie pochodzą z różnych krajów Europy (Polska, Finlandia, Dania, Białoruś), ale także spoza tego kontynentu (np. z Kolumbii, USA, Senegalu, Indii, Japonii). Różnią ich: sytuacja rodzinna i bytowa, problemy, z którymi się zmagają, marzenia, które dają im siłę do walki z trudnościami. Kłopoty młodych ludzi to zarówno brak akceptacji przez otoczenie, wyalienowanie, brak zrozumienia, ucieczka w świat wirtualny, trudne warunki życiowe, brak pieniędzy (brak możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb bądź przyjemności życiowych), jak i brak możliwości zdobywania wiedzy, kontynuowania nauki, rozwijania talentów, niewolnicza praca czy wykorzystywanie seksualne nieletnich. Czytane przez uczniów stosunkowo krótkie opowiadania (15-22 stron), wszystkie bądź wybrane (jedno bądź kilka) mogą stać się impulsem do rozmów o tym, co powoduje problemy, z którymi mierzą się młodzi ludzie, ale także o tym, jak je rozwiązywać.

Wybierając powyższe książki do omawiania na II etapie edukacyjnym w ramach lektur uzupełniających, nauczyciel może realizować z obszaru kształcenia literackiego i kulturowego zarówno cele kształcenia – wymagania ogólne, jak np.: „wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury", „znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii", jak i treści nauczania – wymagania szczegółowe, w których jest mowa o tym, że uczeń, czytając utwory literackie, m.in.: „określa tematykę oraz problematykę utworu", „wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne", „nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst", „określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi", „przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach", „wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera"[19].

Nowa podstawa programowa zakłada również, iż uczeń na II etapie edukacyjnym, odbierając teksty kultury, „znajduje w tekstach współczesnej kultury

[19] Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz.U. 2017, poz. 356) http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356/1 [dostęp: 12.02.2018].

popularnej […] nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych" (oczywiście, aby dostrzec takie nawiązania, wcześniej trzeba, w ramach lektur obowiązkowych, poznać np. wybrane mity greckie). Ciekawą propozycją, pozwalającą na realizację powyższych treści nauczania, a przy tym atrakcyjną dla młodych czytelników mogą być książki amerykańskiego pisarza Ricka Riordana. Autor, przez lata pracujący jako nauczyciel historii i języka angielskiego, pisze książki dla młodzieży, ale też dorosłych. Jego utwory szybko stają się bestsellerami, są tłumaczone na wiele języków, zainteresowali się nimi także twórcy filmów. Na polski rynek wydawniczy pierwsza książka R. Riordana trafiła w 2009 r. (w 4 lata po amerykańskiej premierze). Od tego czasu już kilkanaście książek tego autora zostało wydanych w j. polskim, co dowodzi ich niezwykłej popularności, zwłaszcza jeśli uwzględnia się zatrważający stan czytelnictwa w Polsce[20]. Sławę, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Polsce, przyniosła R. Riordanowi seria powieści dla młodzieży *Percy Jackson i bogowie olimpijscy*. Bohaterem cyklu jest nastoletni współczesny amerykański chłopiec, którego ojcem okazuje się być Posejdon. Szczególny jest sposób wykorzystania greckiej mitologii. Autor potraktował ją z przymrużeniem oka, pokazał w sposób zabawny, uwspółcześnił. Wprowadzenie elementów mitologicznych do świata przedstawionego powieści, której akcja dzieje się współcześnie, powoduje, że z jednej strony postać literacka żyje w rzeczywistości bliskiej nastoletniemu czytelnikowi, styka się z problemami, z którymi może zetknąć się młody człowiek, a z drugiej strony bohatera spotykają niezwykłe przygody, ma kontakt z wieloma fantastycznymi stworami, a z niektórymi z nich musi stanąć do walki. Akcja jest dynamiczna, pełna niezwykłych zwrotów, a przecież właśnie tak skonstruowanej fabuły oczekują młodzi czytelnicy. Pozwala ona również na kształcenie kolejnych treści szczegółowych, tzn. umiejętności rozpoznawania różnych odmian powieści, w tym powieści przygodowych

Do omawiania proponuję pierwszą część cyklu *Percy Jackson i bogowie olimpijscy.* W *Złodzieju pioruna* czytelnik spotyka po raz pierwszy Percy'ego Jacksona, pozornie zwykłego amerykańskiego dwunastolatka, wychowywanego przez mamę i niezbyt przyjemnego ojczyma. Percy uczy się w prywatnej szkole z internatem. Uczy się w niej dopiero od roku, bo z poprzednich był usuwany. Ocenia siebie tak: „mam dysleksję, kłopoty z koncentracją i nigdy nie dostałem oceny lepszej niż trója"[21]. Nie ma też zbyt dobrej opinii o sobie. Porównując się ze szkolnymi kolegami, stwierdza: „wszyscy byli trudną młodzieżą jak ja, ale bogatą

[20] R. Chymkowski i in., *Stan czytelnictwa w Polsce w 2016 roku*, 2017, s. 8-10, http://www.mkidn.gov.pl/media/po2017/dokumenty/20170420_Stan_czytelnictwa_w_Polsce_w_2016_roku.pdf [dostęp: 12.02.2018].

[21] R. Riordan, *Złodziej pioruna*, Kraków 2010, s. 13.

trudną młodzieżą. […] A ja byłem nikim, tak jak każdy w mojej rodzinie”[22]. Nie jest więc bohaterem idealnym, na dodatek łatwo wpada w złość, często ulega emocjom, co rodzi różne kłopotliwe sytuacje. U większości nauczycieli Percy ma opinię leniwego i niegrzecznego ucznia. W ciekawy sposób zostały wyjaśnione jego dysfunkcje. Okazuje się, iż dysleksja jest skutkiem zaprogramowania jego mózgu na starożytną grekę, ADHD – to ślad dawnych odruchów bitewnych, które mogą uratować życie w prawdziwej walce; a problemy z koncentracją wynikają z bardziej wyczulonych zmysłów niż u zwykłego śmiertelnika.

Swojego ojca Percy nie zna, wie jedynie, że zaginął na morzu. Jedną z nielicznych bliskich mu osób jest mama pracująca w cukierni. Jej mąż – ojczym Percy’ego – nie potrafi (nie chce) zastąpić mu ojca, ciągle dochodzi między nimi do spięć. W pierwszej części cyklu Percy wraz z przyjaciółmi wyrusza na niezwykle niebezpieczną misję. Podróżuje przez całe Stany Zjednoczone, żeby wyjaśnić zagadkę zaginięcia niezwykłej broni Zeusa. Zanim znajdzie złodzieja, walczy z mitologicznymi potworami, które chcą go powstrzymać. Przeżywa niezwykłe przygody, dojrzewa, może liczyć na wsparcie przyjaciół, ale doświadcza też zdrady jednego z nich.

Już te podstawowe informacje o głównej postaci powieści Riordana wskazują, że może wzbudzić zainteresowanie nastoletniego czytelnika i może stać się ciekawym bohaterem lekcji skoncentrowanych przede wszystkim wokół osobowości Percy’ego, jego charakteru, uzdolnień i zachowań. Jak doszło do tego, że ten niepozorny, skromny chłopiec staje się bohaterem, który zwycięża w walkach z potworami, rozwiązuje niezwykłe zagadki i jest w stanie sprostać niezwykłej misji odnalezienia skradzionego pioruna Zeusa? Charakterystyka Percy’ego może prowadzić do rozważań nad istotą bohaterstwa: czy bohaterem jest tylko ten, kto zabija potwory i zwycięża w pojedynkach? Na czym polega bohaterstwo w realnym świecie? Charakterystykę Percy’ego warto dopełnić analizą jego relacji z innymi ludźmi. Jaką rolę pełnią przyjaciele w życiu Percy’ego, a jaką dorośli: nauczyciele, rodzice, opiekunowie? Historia Percy’ego stanowi też świetny punkt wyjścia do rozmów o roli przyjaciół w życiu, o trudnych relacjach między młodymi ludźmi a dorosłymi.

Analizę *Złodzieja pioruna* warto zaplanować bezpośrednio po lekcjach poświęconych greckiej mitologii. Omawiając tę powieść, można wykorzystać obecność w fabule elementów mitologicznych, co pozwoli na utrwalenie lub rozszerzenie wiadomości o kulturze antycznej. Liczne odwołania do wydarzeń i bohaterów wywodzących się z mitologii pozwalają na ich różnorodne

[22] Ibidem, s. 27.

wykorzystanie w czasie lekcji. Uczniowie mogą porównywać znanych z mitów bogów – chociażby Zeusa, Dionizosa czy Aresa – z ich powieściowymi wizerunkami. Bogowie z powieści Riordana odbiegają od mitologicznych pierwowzorów nie tylko wizerunkiem zewnętrznym (np. noszą dżinsy, obcisłe koszulki, okulary przeciwsłoneczne), ale też charakterem i zachowaniem. Postawieni są również w nowych sytuacjach – np. Dionizos pełni funkcję dyrektora Obozu Herosów. Nie stanowi to jednak wyróżnienia czy zaszczytu – to kara nałożona na Dionizosa przez Zeusa. Wskazanie podobieństw i różnic pomiędzy bogami z mitów a ich powieściowymi kreacjami może stanowić ćwiczenie utrwalające wiadomości, ale może także stać się punktem wyjścia do dyskusji, w jaki sposób pisarz ma prawo wykorzystywać obecne w kulturze postaci, czy też co stanowi źródło współczesnej kultury. Warto również poświęcić lekcję młodym bohaterom powieści. Percy i inni mieszkańcy obozu to herosi. Syn Posejdona poznaje innych półbogów, np.: córkę Aresa, córkę Ateny, syna Hermesa, córki i synów Afrodyty, dzieci Hefajstosa. Obserwacja ich zachowania w różnych sytuacjach, określanie cech charakteru może stać się punktem wyjścia do dyskusji, na ile dzieci podobne są do swoich rodziców – bogów, na ile powielają ich osobowość (np. córka Ateny zawsze ma plan), a w jakim stopniu są oryginalnymi postaciami. Wykorzystanie w powieści informacji o wyróżnikach bogów również stwarza możliwość utrwalania i uzupełniania wiadomości o mitologii greckiej. Domki w Obozie Herosów różnią się od siebie nie tylko kształtem czy kolorami, ale i płaskorzeźbami czy rysunkami, przedstawiającymi atrybuty bogów. Na drzwiach jednego z nich widnieją błyskawice, na ścianie innego wyrzeźbione są pawie – Percy od razu domyśla się, że domki przeznaczone są dla dzieci Zeusa i Hery[23]. Symbole i atrybuty (np. zakrwawiona włócznia, łeb dzika, kaduceusz) widnieją również na sztandarach drużyn w Obozie Herosów[24]. Uczniowie mogą nie tylko ustalać, jakie atrybuty przypisane są poszczególnym bogom, ale i badać źródła poszczególnych wyróżników, wyjaśniać ich symbolikę.

Również inne elementy świata przedstawionego – np. to, że bohaterowie jedzą ambrozję, piją nektar, słyszą dźwięk konchy – mogą zmotywować uczniów do poszukiwania wiadomości na ten temat. Można ćwiczyć uczniowskie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, korzystania z zasobów bibliotecznych i wyszukiwania w różnych źródłach (słownikach, leksykonach, mediach elektronicznych).

Elementy mitologiczne służą pisarzowi do budowania dynamicznej akcji, pełnej zaskakujących zwrotów, w której obecne są tajemnice i zagadki.

[23] Ibidem, s. 81.
[24] Ibidem, s. 116.

Oto ulubiony nauczyciel łaciny, który poruszał się na elektrycznym wózku, okazuje się być cenaturem Chejronem – nauczycielem i wychowawcą herosów. Oto najlepszy kolega, Grover, zwolniony z zajęć sportowych („wuefu"), rzekomo ze względu na problemy z mięśniami, jest satyrem. Zanim dowiemy się, że Percy jest herosem, otrzymujemy różne tropy pozwalające rozpoznać związki głównego bohatera ze światem mitologicznym. Np. wspomina się, że w dzieciństwie Percy obserwowany był przez tajemniczego mężczyznę, u którego na samym środku czoła widniało jedno oko. Z kolei w przedszkolu w czasie leżakowania udusił swoimi pulchnymi dziecięcymi rączkami węża[25].

Kiedy Percy trafia do obozu letniego, poznaje prawdę o swoim ojcu – Posejdonie. Dowiaduje się również, że bogowie olimpijscy nie są tylko bohaterami mitów, lecz potęgami „jak najbardziej prawdziwymi"[26]. Co prawda nie mieszkają już na greckiej górze Olimp, lecz przenoszą się tam, gdzie najpełniej rozwija się cywilizacja – współcześnie do Stanów Zjednoczonych[27]. Co więcej, wpływają na wydarzenia w świecie ludzkim, np. druga wojna światowa to skutek konfliktu między dziećmi Zeusa i Posejdona po jednej stronie a Hadesa po drugiej. Właśnie taka kreacja świata przedstawionego pozwoliła autorowi na zderzenie współczesnego nastolatka (tego z powieści i czytelnika) z mitologicznymi postaciami i bohaterami.

Można przytaczać kolejne przykłady dowodzące, że powieść *Złodziej pioruna* można w ciekawy, inspirujący i wartościowy sposób omawiać na lekcjach. Jeszcze jednym argumentem przemawiającym za ich wyborem jest ich obecność na liście lektur marzeń – utworów rekomendowanych przez nastolatków do szkolnego kanonu[28].

Warto jednak zwrócić uwagę jeszcze na inne możliwości, które stwarza wybór tej propozycji lekturowej. Popularność powieści przyczyniła się do jej adaptacji na potrzeby komiksu. Komiks, jako tekst współczesnej kultury popularnej, wskazany został w podstawie programowej (*charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy*). Wystarczy kilka powielonych stron z komiksu, aby porównać sposób przedstawienia poszczególnych wydarzeń w powieści i w jej adaptacji, przeprowadzić lekcje poświęcone swoistości języka różnych środków przekazu, zastanowić się nad rolą słowa, ale też obrazu w komiksie. Uczniowie, kierując się poleceniami zawartymi w karcie pracy (załącznik nr 1), mogą, samodzielnie lub w zespołach, przeanalizować wskazane sceny, porównać je z odpowiednimi fragmentami powieści, wskazać podobieństwa

[25] Ibidem, s. 43.
[26] Ibidem.
[27] Ibidem, s. 73-74.
[28] Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014, s. 118-121.

i różnice, ocenić wady i zalety każdego z tekstów. Zadanie uczy badania tekstów kultury, pozwala młodym czytelnikom na subiektywizm, zwraca uwagę na możliwość różnorodnego przedstawiania tych samych treści. W scenie walki Percy'ego z Minotaurem pisarz zastosował typowe dla opisu sytuacji środki językowe, np. słownictwo dynamizujące wypowiedź, opisujące scenerię i tło, wyrazy określające stosunki przestrzenne, opisujące relacje czasowe i następstwo czasowe[29]. W komiksie ten sam epizod został przedstawiony właściwie bez słów (pojawiają się wyrazy dźwiękonaśladowcze, np. „wrrrr", „wraaaaarrrrrr", „trach", „uch").

Popularnością cieszy się również ekranizacja powieści z 2010 roku. Film *Złodziej pioruna*[30] może stanowić interesujące dopełnienie cyklu lekcji dotyczących powieści Riordana. Po jego obejrzeniu uczniowie mogą porównać pierwowzór literacki z jego filmową adaptacją, wypowiedzieć się krytycznie o adaptacji, ocenić grę aktorską, muzykę czy efekty specjalne, uwzględniając specyfikę tekstów kultury przynależnych do różnych rodzajów sztuki (w podstawie programowej znajduje się zapis, iż uczeń „rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury […], filmu", „wyodrębnia elementy dzieła filmowego"). Zestawienie wybranych scen (np. początkowych: pierwszej sceny w książce i filmie, wizyty w muzeum, w domu rodzinnym, przybycia do obozu) pozwoli ukazać istotę adaptacji filmowej i zwrócić uwagę na swoistość dzieła filmowego. Oprócz zadań analitycznych, które umożliwią wykazanie się spostrzegawczością, wskazanie podobieństw i różnic między powieścią a filmem, warto zaproponować pracę twórczą. Uczniowie samodzielnie lub w zespołach mogą przygotować własną propozycję adaptacji wybranej sceny *Złodzieja pioruna* (załącznik nr 2.), szczególnie, że w podstawie programowej przewidziano w ramach tworzenia wypowiedzi redagowanie scenariusza filmowego na podstawie fragmentów książki. Kolejnym etapem zadania może być jej odegranie zgodnie z przyjętymi ustaleniami i zarejestrowanie, np. wykorzystując smartfony. Najlepsze uczniowskie adaptacje fragmentów powieści Riordana można zamieścić na stronie szkoły bądź jednego z popularnych serwisów internetowych

Jeszcze inną możliwość daje poświęcona Rickowi Riordanowi strona WWW w j. angielskim (http://rickriordan.com/). Uczniowie chętnie korzystają z elektronicznych nośników informacji[31]. Lekcja przeprowadzona wspólnie z nauczycielem j. angielskiego pozwoli uczniom w praktyce wykorzystać umiejętności językowe i poszerzyć ich informacje o autorze. Uczniowie najpierw na

[29] R. Riordan, op. cit., s. 55-57.

[30] *Percy Jackson i Bogowie Olimpijscy: Złodziej Pioruna*, 2010 r., reż. Chris Columbus; scen. Craig Titley; zdj. Stephen Goldblatt.

[31] Z. Zasacka, *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014, s. 165.

lekcji j. angielskiego samodzielnie lub w zespołach czytają wywiad z pisarzem zamieszczony na stronie internetowej, tłumaczą pytania i odpowiedzi na język polski a następnie na lekcji j. polskiego przygotowują notatkę o autorze, korzystając ze zdobytych informacji. Podobnie można przeprowadzić lekcje, wykorzystując zamieszczone na tej stronie porady dla młodych autorów.

Jak już wspominałam, *Złodziej pioruna* to pierwsza część cyklu *Percy Jackson i bogowie olimpijscy.* Badania czytelnictwa uczniów dowodzą, że młodzi czytelnicy chętnie sięgają po książki tworzące serie[32]. Wybór utworu stanowiącego część cyklu można więc wykorzystać do podtrzymywania nawyku czytania, a według wielu badaczy to właśnie temu powinna być podporządkowana szkolna dydaktyka gimnazjalna[33].

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię. Badania dowodzą, że „chłopięca niechęć do czytania ma podłoże kulturowe"[34], dlatego ważne jest, by poszukiwać dla uczniów szkoły podstawowej takich książek, które pozwolą włączyć do aktywności czytelniczej chłopców. Doświadczenie pokazuje, że *Złodziej pioruna* stanowi ciekawą propozycję lekturową dla obu płci[35].

**Załącznik nr 1**
**Karta pracy**

Przeczytajcie wskazany fragment komiksu i wykonajcie polecenia. Powodzenia!

1. Określcie, jakie wydarzenie zostało przedstawione w waszym fragmencie komiksu. Sformułujcie tytuł fragmentu.

……

2. Odszukajcie w powieści *Złodziej pioruna* Ricka Riordana fragment, który został przedstawiony w komiksie. Podajcie strony, na których właściwa scena znajduje się w powieści.

……

[32] Ibidem, s. 119.
[33] Ibidem, s. 164.
[34] Ibidem.
[35] Omawiałam powieść Riordana w klasie, do której chodzą sami chłopcy, jednak wiem z relacji nauczycielki uczącej w równoległych oddziałach, w których są z kolei same dziewczynki, że utwór był dobrze przez nie przyjęty. A dla mnie swoistym potwierdzeniem zasadności wybrania tej powieści były reakcje dziewcząt ze starszej klasy, które nie omawiały *Złodzieja pioruna* w szkole. Widząc mnie z książką Riordana w ręku, reagowały emocjonalnie i chciały iść do mnie na lekcje.

3. Porównajcie oba fragmenty. Zwróćcie uwagę na sposób przedstawienia wydarzenia, miejsca, bohaterów i ich wypowiedzi. Wypełnijcie tabelkę.

| Podobieństwa | Różnice |
|---|---|
| 1. …… | 1. …… |
| 2. …… | 2. …… |
| 3. …… | 3……. |
| 4. …… | 4…….. |

4. Spróbujcie ustalić, jaką funkcję pełnią w komiksie ilustracje.

……..……..

5. Oceńcie, który sposób przedstawienia danego wydarzenia bardziej Wam się podoba.

……

6. Wskażcie zalety powieści i komiksu.

| Zalety powieści | Zalety komiksu |
|---|---|
| | |

## Załącznik nr 2
## Karta pracy

1. Wybierzcie jedną scenę z powieści *Złodziej pioruna*, która nie znalazła się w filmie.

……..…….

2. Przygotujcie własną propozycję adaptacji filmowej tej sceny. Skorzystajcie z poniższych wskazówek.

a) Wymieńcie elementy scenerii, w której będzie się toczyć akcja.

……..……..

b) W jakie kostiumy ubierzecie aktorów grających występujące postacie?

……..……..

c) Jaka tonacja kolorystyczna będzie dominowała w Waszym filmie?

……

d) Jakie efekty dźwiękowe zastosujecie?

……

e) Jaka oprawa muzyczna będzie towarzyszyć scenie? Czy będzie to kompozycja własna, czy istniejący już utwór muzyczny?

……

f) Kogo obsadzilibyście w tej scenie:
– gdyby grali profesjonalni aktorzy:
……
– gdyby grali wasi koledzy:
……

**Bibliografia**

Literatura:

1. Onichimowska A., *Dziesięć stron świata*, Kraków 2007.
2. Riordan R., *Złodziej pioruna*, Kraków 2010.
3. Riordan R., Venditti R., *Złodziej pioruna* (komiks), Kraków 2014.
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dziennik Ustaw, 2017 r. poz. 356).
5. Szczygielski M., *Za niebieskimi drzwiami*, Warszawa 2010.
6. Szczygielski M., *Czarny młyn*, Warszawa 2011.

Filmy:

1. *Percy Jackson i Bogowie Olimpijscy: Złodziej Pioruna*, reż. Chris Columbus, 2010 r.; scen. Craig Titley; zdj. Stephen Goldblatt.
2. *Za niebieskimi drzwiami*, reż. M. Palej, 2016 r.; scen. A. Wojtyszko, M. Nieć; zdj. W. Płóciennik.

Literatura cytowana:

1. Biedrzycki K. i in., *Dydaktyka literatury i języka polskiego w gimnazjum w świetle nowej podstawy programowej*. *Raport z badania*, Warszawa 2015.
2. Chymkowski R. i in., *Stan czytelnictwa w Polsce w 2016 roku*, 2017, s. 8-10, http://www.mkidn.gov.pl/media/po2017/dokumenty/20170420_Stan_czytelnictwa_w_Polsce_w_2016_roku.pdf .
3. Klejnocki J., *Czytanie powinno być przygodą*, „Polonistyka" 2013, nr 6.
4. Zasacka Z., *Antynomie szkolnych i pozaszkolnych lektur*, „Polonistyka. Innowacje" 2015, nr 2.
5. Zasacka Z., *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*, Warszawa 2014.

Źródła internetowe:

1. https://pl.wikipedia.org/wiki/Rick_Riordan.
2. http://www.rickriordan.com/.

**What to read in primary school? In search of new set books for young learners**

**Abstract**

The article reviews new options of extracurricular readings for older primary school students. The author presents the list of works, which might be considered as an interesting readership option for teenage students, basing herself on the research of readership among teenage school students and their expectations towards extracurricular readings. She also handles the values and qualities of the novels for teenagers written by the Polish author Marcin Szczygielski (*Behind the Blue Doors, The Black Windmill*) as well as the collection of short stories by Anna Onichimowska ( *Stories from across the Globe*). Special attention is paid to the American writer Rick Riordan, the author of *The Lightning Thief* . Such qualities of his work as: dynamic plot, the unique introduction of mythological elements into the described world, the inquiring creation of the main hero are mentioned. The author of the paper also points out the opportunities which can occur while tackling film or comics adaptation.

The author recommends the before mentioned work as an interesting piece of reading both for girls and boys.

**Keywords:** readership, primary school, literature, strategies of teaching literature in school